

DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1319/2024-2-11>

В. І. Николаєва, І. Ю. Суровцева, Т. В. Ястребцева
*ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»,
м. Дніпро, Україна*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4594-303X> – В. І. Николаєва
<https://orcid.org/0000-0002-7909-0103> – І. Ю. Суровцева
 surovtseva_i_u@pstu.edu

УДОСКОНАЛЕННЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ У ВІДДІЛЕННЯХ ДЕННОГО ПЕРЕБУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Статтю присвячено висвітленню проблем і стану надання соціальних послуг у територіальних центрах соціального обслуговування, зокрема в м. Дніпро. Звертається увага на те, що в Україні загальна чисельність осіб похилого віку та осіб з інвалідністю з кожним роком зростає, що зумовлено зокрема, подіями, пов'язаними з війною. Зазначено, що в нашій державі склалися організаційні форми надання соціальних послуг особам похилого віку та особам з інвалідністю, однак сучасні виклики потребують удосконалення цієї усталеної моделі. Головними шляхами покращення системи надання соціальних послуг є впровадження європейських стандартів якості життя, загальне підвищення пенсій, врегульовані законодавством механізми догляду та адаптації осіб похилого віку, реабілітації осіб з інвалідністю до нормального життя, їх навчання, працевлаштування, соціальний супровід. У цьому аспекті вказується на необхідність розвивати програми «освіти протягом життя», перекваліфікації та перепідготовки кадрів територіальних центрів соціального обслуговування, окремої підготовки геронтологічних кадрів. Для захисту прав осіб похилого віку першочерговою є потреба в розширенні соціальних послуг денного догляду з особливою увагою щодо реабілітаційних заходів для осіб, які отримали інвалідність унаслідок війни. Зроблено висновок, що необхідно вдосконалювати механізми здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах. Доведено важливість надання послуги соціальної адаптації, описано зміст цієї послуги у відділенні денного перебування. Також надано посилання на інформаційно-мережеві заходи, що популяризують роботу територіальних центрів.

Ключові слова: соціальні послуги, особи з інвалідністю, права особи з інвалідністю, отримання послуг, реалізація послуг, система соціальних послуг.

V. I. Nikolaieva, I. Yu. Surovtseva, T. V. Yastrebtseva
SHEI «Pryazovskyi State Technical University», Dnipro, Ukraine

IMPROVING THE PROVISION OF SOCIAL SERVICES IN THE DEPARTMENTS OF DAY CARE IN THE TERRITORIAL CENTERS OF SOCIAL WORK

The article is devoted to highlighting the problems and the state of provision of social services in territorial centers of social services, in particular in the city of Dnipro. Attention is drawn to the fact that the total number of elderly and disabled persons in Ukraine is increasing every year, which is due in particular to events related to the war. It is noted that organizational forms of providing social services to the elderly and persons with disabilities have developed in our country, but modern challenges related to the war require improvement of this established model. The main ways of improving the system of providing social services are the implementation of European quality of life standards, a general increase in pensions, mechanisms for the care and adaptation of the elderly regulated by legislation, rehabilitation of persons with disabilities to

a normal life, their training, employment, and social support. In this aspect, it is indicated the need to develop programs of “lifelong education”, retraining and retraining of personnel of territorial social service centers, separately train gerontological personnel. In order to protect the rights of the elderly, the need to expand day care social services and to pay special attention to rehabilitation measures for persons who became disabled as a result of the war is of primary importance. It is concluded that it is necessary to improve the mechanisms of social support of families (persons) who are in difficult life circumstances. The importance of providing social adaptation services has been proven. The content of this service in the day care department is described. Links to information and networking activities popularizing the work of territorial centers are provided.

Key words: social services, a person with a disability, rights of persons with disabilities, receiving services, implementation of services, system of social services.

Постановка проблеми та її зв'язок із науковими та практичними завданнями. Функціональний аналіз стану організації надання соціальних послуг у громадах є важливим підґрунтям для політики вдосконалення системи соціальної роботи [1]. На порядок денний в умовах війни вийшли такі завдання, як кризове реагування, збільшення кількості одержувачів послуг (на що не розрахована наявна модель фінансування соціальних послуг), цифровізація всіх форм соціальної допомоги, розвиток онлайн-навчання надавачів соціальних послуг тощо.

Натепер організаційні форми соціальної роботи вивчаються досить широко, що знаходить відображення у формуванні законодавчої бази, кадрової політики, реалізації програм вищої і професійної освіти, а також привертають загальну увагу як законодавців, так і соціальних служб, психологів, соціологів, пересічних громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На побудові нової парадигми соціальної роботи як сфери надання соціальних послуг різним категоріям клієнтів залежно від їх потреб наголошують у численних публікаціях національні вчені (Т. Алексеєнко, А. Капська, З. Кияниця, І. Козубовська, Н. Коляда, І. Лисенко, Л. Романовська й ін.). До проблеми надання соціальних послуг різним категоріям клієнтів зверталися як соціологи (О. Балакірева, М. Лукашевич, О. Яременко), так і психологи (П. Бевз, С. Максименко, Ю. Швалб). Проблематику державного управління системою надання соціальних послуг різноманітним групам отримувачів також висвітлено в роботах К. Дубич, В. Николаєвої, Т. Семигіної, Г. Слезанської тощо. Проте останнім часом на порядку денному постала нагальна проблема, яка потребує свого розв'язання: удосконалення надання соціальних послуг у воєнних умовах та оцінка ефективності реалізації різного типу соціальних стратегій та програм.

Мета роботи полягає в узагальненні національного досвіду надання соціальних послуг особам похилого віку та особам з інвалідністю на базі відділень денного перебування територіальних центрів соціального обслуговування.

Виклад основного матеріалу. Щоб запобігти негативним наслідкам самотності та ізоляції осіб похилого віку, особливо важливо, щоб ця вікова група була активною, залишаючись залученою в певні навчальні та дозвіллієві справи протягом дня.

Розглянемо практичні заходи соціальної роботи з особами похилого віку, що надаються в територіальних центрах соціального обслуговування (далі – ТЦСО), зокрема в Територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Новокодацького району м. Дніпра.

Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Новокодацького району м. Дніпра утворений для здійснення соціального обслуговування та надання соціальних послуг громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги, за місцем проживання, в умовах тимчасового або денного перебування. За період 1991–2024 рр. територіальний центр пройшов складний історичний та організаційний шлях, що є прикладом становлення системи надання соціальних послуг у незалежній Україні [3]:

- з червня 1991 р. функціонували два відділення надомного обслуговування (відділення № 1, відділення № 2);

- у 1992 р. організовано й функціонує відділення медико-соціальної та соціально-побутової реабілітації;

- у 1993 р. відкрито відділення медико-соціальної реабілітації дітей з інвалідністю із захворюванням ДЦП на 30 ліжок-місць;

- з 1994 р. починає свою роботу відділення № 3 соціальної допомоги вдома в сел. Таромське (відокремилось від відділення соціальної допомоги вдома № 2);

- з 1997 р. розвиток отримує напрям індивідуальної роботи в сім'ях, що мають дитину з інвалідністю. Організація роботи соціальних гувернерів у сім'ях з надання допомоги й послуг;

- 1997–1999 рр. – заклад брав участь у міжнародному українсько-ірландському проєкті «Соціальна робота на Україні», йшло зміцнення матеріально-технічної бази, обмін досвідом роботи;

– у 1998 р. відкрито відділення з організації надання матеріальної та натуральної допомоги (перукарські, швацькі, послуги з ремонту взуття тощо).

У 2010 р. відбулося перейменування з «територіальний центр соціального обслуговування пенсіонерів, одиноких непрацездатних громадян та інвалідів» у «територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Ленінського району м. Дніпропетровська». У 2016 р. за рішенням Новокодацької районної у м. Дніпропетровську ради була зміна найменування територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Ленінського району м. Дніпропетровська на «територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Новокодацького району м. Дніпро».

У 2019 р., керуючись Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», відповідно до рішення Дніпровської міської ради «Про створення Комунальної установи «Дніпровський міський територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» Дніпровської міської ради, було вирішено припинити діяльність юридичної особи ТЦСО (надання соціальних послуг) Новокодацького району м. Дніпра шляхом ліквідації та з 2019 р. створити Відділ Комунальної установи «Дніпровський міський територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» Дніпровської міської ради Новокодацького району м. Дніпро.

У структуру ТЦСО входять три відділення соціальної допомоги вдома:

- відділення соціальної допомоги вдома № 1 (вул. Юрія Кондратюка, 16);
- відділення соціальної допомоги вдома № 2 (вул. Новорослівська, 25);
- відділення соціальної допомоги вдома № 3 (мкр. Таромське, вул. Привокзальна, 14).

Кожне відділення працює в окремому приміщенні, забезпечено оргтехнікою (комп'ютер, принтер, ксерокс).

Соціальні послуги надаються ТЦСО Новокодацького району в обсягах, визначених державними стандартами, а саме:

- Державним стандартом денного догляду, затвердженим наказом Мінсоцполітики України від 30.07.2013 р. № 452 [4];
- Державним стандартом догляду вдома, затвердженим наказом Мінсоцполітики України від 13.11.2013 р. № 760 [5];
- Державним стандартом соціальної адаптації, затвердженим наказом Мінсоцполітики України від 18.05.2015 р. № 514 [6].

Зараз ТЦСО успішно розвивається, виконуючи свої основні завдання з підтримки громадян похилого віку, осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю. Люди похилого віку є демографічною групою, що найшвидше зростає в усьому світі в результаті збільшення тривалості життя та покращення якості охорони здоров'я. За даними Національного інституту проблем старіння США, майже троє з десяти людей похилого віку живуть самотньо і, на жаль, вони більш схильні до ізоляції, ніж решта населення (дослідження відділу геріатрії UCSF показало, що 43% осіб похилого віку регулярно відчувають самотність). Ізоляція людей похилого віку впливає майже на всі аспекти їхнього життя. Крім впливу на настрій і психічне здоров'я, ізоляція часто призводить до погіршення фізичного стану, наприклад, доведено, що депресія погіршує інвалідність, посилює тяжкість хронічних захворювань, підвищує рівень смертності та спричиняє страждання літніх людей та їхніх родин. Соціалізація виявилася одним із найефективніших способів для осіб похилого віку покращити своє психічне здоров'я. Згідно з даними Американської асоціації громадського здоров'я, соціалізація покращує настрій, когнітивні здібності, пам'ять і пов'язана зі здоровою поведінкою, включаючи фізичні вправи. Спілкування з родиною і друзями за допомогою технологій, фізична активність, ігри та інші види діяльності мають глибокий вплив на психічне здоров'я людей похилого віку [10].

Згідно з установчими документами на обслуговування у відділенні денного перебування (далі – ВДП) на послугу «денний догляд» оформлюються люди похилого віку з 60 років, які отримують державну пенсію, або особи з інвалідністю, що досягли 18 років, які також отримують відповідні виплати.

ВДП має своєю метою надавати соціальні медично-профілактичні, психологічні послуги ветеранам війни та праці, особам з інвалідністю та громадянам похилого віку, які потребують профілактичної допомоги. Наразі у відділенні послуги отримують щоденно 30 громадян похилого віку. При відділенні функціонує клуб «Затишок», члени якого готують цікаві розважальні й тематичні вечори, а також клуб «Творча майстерня» – з робіт членів клубу організовуються виставки та прикрашаються заходи ТЦСО. Відділення денного перебування забезпечує збалансоване дворазове безкоштовне харчування.

Проблеми інтеграції людей з інвалідністю в суспільство [9] залишаються актуальними і для громади м. Дніпра. Відділення денного перебування для дітей з інвалідністю утворено для

надання соціальної послуги денного догляду, на безоплатній основі, не менш як 30 дітям з інвалідністю Новокодацького району, які потребують стороннього тимчасового догляду, побутового обслуговування тощо згідно з медичними висновками. Відділення денного перебування забезпечує збалансоване триразове безкоштовне харчування дітей, необхідне для їх нормального росту і розвитку. Натепер у відділенні послуги отримують 48 дітей з інвалідністю.

Відділення денного перебування надає соціальну послугу денного догляду особам похилого віку, в тому числі з когнітивними розладами психіки; особам з інвалідністю, в тому числі із психічними розладами (крім осіб, які скоїли суспільно небезпечну дію та отримують амбулаторну примусову психіатричну допомогу за рішенням суду) та інтелектуальними порушеннями, хворим (із числа осіб працездатного віку на період до встановлення їм групи інвалідності, але не більше ніж чотири місяці), які не здатні до самообслуговування і потребують постійної сторонньої допомоги [7].

Перерахуємо основні заходи, що становлять зміст соціальної послуги денного догляду: забезпечення умов для денного перебування; забезпечення харчуванням; спостереження за станом здоров'я, надання реабілітаційних послуг; психологічна підтримка; організація денної зайнятості, дозвілля; допомога в самообслуговуванні (дотримання особистої гігієни, рухового режиму, прийом ліків, годування); представництво інтересів; допомога в організації взаємодії з іншими фахівцями та службами; допомога в організації безоплатної правової допомоги; транспортні послуги.

Комплексне визначення ступеня індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги денного догляду проводиться протягом 10 календарних днів з дати звернення (подання заяви) отримувача(ем) соціальної послуги/його законного(им) представника(ом).

Для якісного обслуговування статутними документами ТЦСО передбачено складення індивідуального плану надання послуги денного догляду, який базується на підставі проведеного комплексного визначення ступеня індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги денного догляду та фіксує заходи, відомості про необхідні ресурси, періодичність і строки виконання, відповідальних виконавців, дані щодо моніторингу результатів та інформацію щодо перегляду індивідуального плану [4].

Важливе місце в діяльності ТЦСО займає моніторинг та оцінювання якості надання соціальної послуги денного догляду – це постійний чи періо-

дичний перегляд діяльності працівників суб'єкта, що надає соціальну послугу, і має на меті оцінювання поточних результатів, виявлення труднощів, визначення проблем, надання рекомендацій для їх усунення [2].

У ТЦСО працює мультидисциплінарна команда, до складу якої включається не менше трьох осіб із числа таких працівників, як: соціальний працівник, медичний працівник, юрисконсульт, психолог, сестра медична з лікувальної фізкультури тощо.

Суб'єкт, що надає соціальну послугу, може відмовити отримувачеві соціальної послуги в її наданні, якщо він не здатний задовольнити індивідуальні потреби отримувача соціальної послуги, в тому числі через недостатній для отримання соціальної послуги ступінь індивідуальних потреб. Відмова має супроводжуватися поясненням причин та довідковою інформацією (у разі її наявності) про можливість отримати таку соціальну послугу в іншого суб'єкта, що надає соціальну послугу.

Через 30 днів з початку надання соціальної послуги соціальним працівником членами мультидисциплінарної команди може проводитися повторне визначення індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги з метою коригування індивідуального плану. Надалі визначення ступеня індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги проводиться за потреби, але не рідше ніж один раз на рік.

У відділенні денного перебування також надається послуга соціальної адаптації як комплекс заходів, що здійснюються протягом строку, необхідного для процесу активного гармонійного пристосування осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі осіб похилого віку, осіб з інвалідністю, спрямованих на усунення/пристосування обмежень життєдіяльності для підтримки соціальної незалежності, збереження та продовження їх соціальної активності [6].

Основні заходи, які становлять зміст соціальної послуги соціальної адаптації: допомога в аналізі життєвої ситуації, визначення основних проблем, шляхів їх подолання; залучення отримувача послуги соціальної адаптації до розв'язання власних проблем, складання плану виходу зі складної життєвої ситуації та допомога в його реалізації; надання інформації з питань соціального захисту населення; представництво інтересів; надання психологічної допомоги; корекція психологічного стану та поведінки в повсякденному житті; навчання, формування та розвиток соціальних навичок, умінь; участь в організації та діяльності груп самопомоги; допомога в зміцненні/від-

новленні родинних і суспільно корисних зв'язків; участь у клубах за інтересами, клубах активного довголіття, університетах третього віку, допомога в організації денної зайнятості та дозвілля; сприяння зайнятості.

Підставою для отримання соціальної послуги соціальної адаптації є звернення (заява) потенційного отримувача або його законного представника до суб'єкта, що надає послугу. Рішення про надання соціальної послуги чи відмову в її наданні приймається суб'єктом, що надає соціальну послугу, протягом 14 календарних днів з дати звернення отримувача соціальної послуги (подання заяви, форми первинної облікової документації «Виписка із медичної карти амбулаторного (стаціонарного) хворого» та з урахуванням виду та ступеня індивідуальних потреб потенційного отримувача соціальної послуги, встановлених під час комплексного визначення індивідуальних потреб, складеного індивідуального плану надання соціальної послуги.

Визначення стану отримувача соціальної послуги та його індивідуальних потреб здійснюється протягом 5 днів з дати його звернення (подання заяви) спеціально уповноваженими надавачами соціальної послуги (за потреби – членами мультидисциплінарної команди, які володіють навичками спілкування та мають відповідну кваліфікацію/пройшли навчання щодо визначення індивідуальних потреб), із залученням отримувача соціальної послуги та/або його законного представника.

Результати комплексного визначення індивідуальних потреб отримувача соціальної послуги є підставою для складання індивідуального плану

та укладання договору про надання соціальної послуги [7].

Послуга соціальної адаптації користується надзвичайним попитом у ТЦСО, її отримують усі, хто стоїть на обліку у відділенні денного перебування, і не обмежена кількістю, тому у відділенні кожного дня присутні понад 30 отримувачів послуги соціальної адаптації. Ця послуга складається з таких заходів, як: спостереження за станом здоров'я; лікувальна фізкультура; заняття рукоділлям; майстер-класи з виготовлення всіляких декоративних та функціональних виробів задля розвідку дрібної моторики; хор (понад 30 осіб); танцювальний гурток; художньо-співоочі колективи; фейсбілдинг (гімнастика для м'язів обличчя); розфарбовування антистресових картинок; інтерактивні ігри тощо.

Під час військового стану міська рада запровадила проєкт харчування підопічних, і у відділенні щодня харчується 155 осіб. Харчуванням забезпечуються підопічні незалежно від отримання послуг відділення.

Загалом, за 9 місяців 2024 р. працівниками відділення денного перебування було оказано більш 92 000 послуг.

Рисунок 1 демонструє надання послуг у вересні 2024 р.

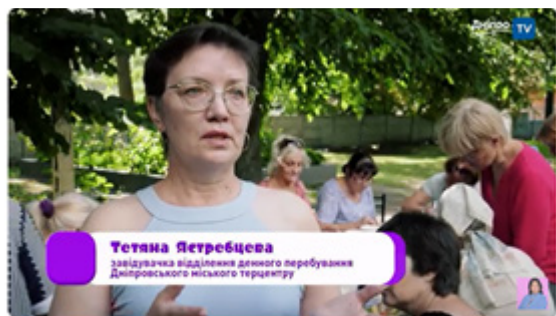
Таким чином, ми дослідили та виділили кілька ініціатив у сфері соціального обслуговування, які, на наш погляд, є найкращими. Багато цих подій висвітлюється на офіційній сторінці Фейсбук [8] та в серії репортажів дніпровських журналістів під назвою «Життєлюб Дніпра» (рис. 2, 3, 4, 5). Волею долі більшість громадян, які отримують соціальні послуги у відділеннях ТЦСО, – це само-

**Інформація до звіту роботи відділення денного перебування
відділу КУ «ДМТЦСО (НСП)» ДМР у Новокодацькому районі міста
за лютий 2024 р.**

Таблиця 1

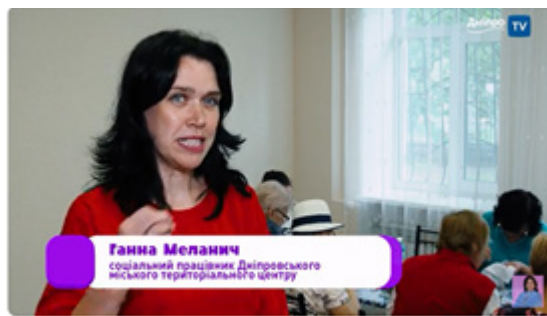
Всього обслужено осіб за лютий 2024 р.		Кількість осіб, яким надано соціальні послуги у приміщенні терцентру за звітний місяць (без задвоєння)			Кількість осіб, яким надано соціальні послуги дистанційно	Прийнято на обслуговування у звітному місяці
ВДП	ВДП та інші	Всього осіб	З них:		Консультації відносно роботи міських установ, бесіди та рекомендації відносно стану здоров'я та вакцинації	
			тільки соціальна адаптація	денний догляд + соціальна адаптація		
1	2	3	4	5	6	7
254	261	90	70	20	164	9

Рис. 1. Інформація до звіту ВДП

Зарядка з м'ячами, картини з круп та нова гумореска — Життєлюбів Дніпра

Рис. 2. Інтерв'ю Т. Ястребцевою

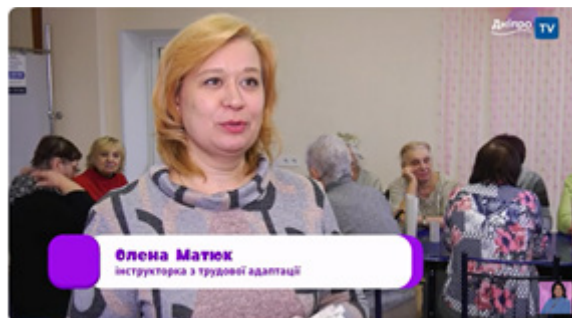
Народне ремесло – вчимося вишивати маки

Рис. 3. Інтерв'ю із соціальним працівником

Талановиті та завзяті – історія хору «Затишок»

Рис. 4. Хор «Затишок»

Квіти з паперових втулок

Рис. 5. Інтерв'ю з інструктором

тні, хворі, немічні люди, для яких саме соціальний працівник стає не тільки помічником у роботі, а й частиною сім'ї.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, для мільйонів людей похилого віку, які живуть самотньо, вести соціально активне життя може бути важкою боротьбою. Крім того, просторова ізоляція може бути великою перешкодою для формування значущих зв'язків і збереження активності. Соціальна діяльність на базі відділень денного перебування покращує психічне здоров'я людей похилого віку, а групові заняття надають чудові можливості спілкуватися з людьми, які мають спільні інтереси чи проблеми зі здоров'ям. Люди похилого віку та особи з інвалідністю можуть отримати такі переваги від групової соціальної роботи, як зменшення ізоляції, емоційна підтримка у важкій ситуації, дійсні поради експертів і досвідчених колег, сприяння значущим зв'язкам і стосункам, заохочення здорових навичок подолання. Важливе значення для вдосконалення системи надання соціальних послуг у ТЦСО має підготовка геронтологічних кадрів.

Список літератури:

1. Бражко О. Вдосконалення системи надання соціальних послуг на рівні громади як об'єкта державного управління. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/6033/6067>

2. Горемикіна Ю.В. Моніторинг і оцінювання якості та ефективності соціальних послуг: прикладний аспект. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. № 3. С. 120–132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2016_3_12

3. Грень Л., Грабар Н., Леоненко Н. Система соціальних послуг в Україні: визначення сутності та змісту поняття. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/14587/1/HrenHrabar.pdf>

4. Державний стандарт денного догляду : Наказ Міністерства соціальної політики України від 30.07.2013 р. № 452. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1363-13#Text>

5. Державний стандарт догляду вдома : Наказ Міністерства соціальної політики України від 13.11.2013 р. № 760. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1990-13#Text>

6. Державний стандарт соціальної адаптації : Наказ Міністерства соціальної політики України від 18.05.2015 р. № 514. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0665-15#Text>

7. Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) : Постанова КМУ від 29 грудня 2009 р. № 1417. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1417-2009-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.09.2024).

8. Офіційна сторінка Фейсбук Територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Новокодацького району м. Дніпро. URL: https://www.facebook.com/groups/105201878118432_

9. Савостікова К., Мошовська М. Засоби інтеграції осіб з інвалідністю в сучасному суспільстві. *Публічне управління та соціальна робота*. 2023. Том 1. URL: <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/soc/article/view/2560/2446>

10. The Mental Health Benefits of Socializing for Seniors. URL: <https://www.seniorlifestyle.com/resources/blog/the-mental-health-benefits-of-socializing-for-seniors/> (дата звернення: 15.10.2024).

References:

1. Brazhko, O. (2023). Vdoskonalennia systemy nadannia sotsialnykh posluh na rivni hromady yak obiekta derzhavnoho upravlinnia [Improving the system of providing social services at the community level as an object of state administration]. Retrieved from: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/6033/6067> [in Ukrainian].

2. Horemykina, Yu. V. (2016). Monitorynh i otsiniuvannia yakosti ta efektyvnosti sotsialnykh posluh: prykladnyi aspekt. [Monitoring and evaluation of the quality and efficiency of social services: an applied aspect]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*. № 3. S. 120–132. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2016_3_12 [in Ukrainian].

3. Hren, L., HrabarN., & Leonenko, N. (2020). Systema sotsialnykh posluh v Ukraini: vyznachennia sutnosti ta zmistu poniattia. [The system of social services in Ukraine: defining the essence and content of the concept]. Retrieved from: <http://repositc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/14587/1/HrenHrabar.pdf> [in Ukrainian].

4. Derzhavnyi standart dennoho dohliadu [State standard of day care]. Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy 30.07.2013 № 452. Retrieved from:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1363-13#Text> [in Ukrainian].

5. Derzhavnyi standart dohliadu vdoma [State standard of care at home]/ Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy 13.11.2013 № 760. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1990-13#Text> [in Ukrainian].

6. Derzhavnyi standart sotsialnoi adaptatsii [State standard of social adaptation]. Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy 18.05.2015 № 514. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0665-15#Text> [in Ukrainian].

7. Deiaki pytannia diialnosti terytorialnykh tsentriv sotsialnoho obsluhovuvannia (nadannia sotsialnykh posluh) [Some issues of activity of territorial social service centers (provision of social services)]: Postanova KMU vid 29 hrudnia 2009 r. № 1417. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1417-2009-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

8. Ofitsiina storinka feisbuk Terytorialnoho tsentru sotsialnoho obsluhovuvannia (nadannia sotsialnykh posluh) Novokodatskoho raionu m. Dnipro: [The official Facebook page of the Territorial Center for Social Services (provision of social services)]. Retrieved from: <https://www.facebook.com/groups/105201878118432> [in Ukrainian].

9. Terytorialni tsentry sotsialnoho obsluhovuvannia [Territorial centers of social service]. Ministerstvo sotsialnoi polityky Ukrainy. Retrieved from: <https://www.msp.gov.ua/content/centri-zahistu.html> [in Ukrainian].

10. The Mental Health Benefits of Socializing for Seniors. Retrieved from: <https://www.seniorlifestyle.com/resources/blog/the-mental-health-benefits-of-socializing-for-seniors/>

В. І. Николаєва, І.Ю. Суровцева, Т. В. Ястребцева

Оглядова стаття.

Надійшла до редакції 31.10.2024

Прийнято до опублікування 18.12.2024